

ЕЛЕКТРОННІ МЕДІА І НОВІ ФІГУРАЦІЇ СЕНСУ

Смислова трансмісія в сучасній культурі нерозривно пов'язана з медіа та медійним середовищем, яке ніяк не є виключно службовим, передатним, що забезпечує доставку смислів. Нові медійні системи мають креативний ресурс стосовно соціальних значень та змістів. У статті розглядаються ці властивості й атрибути медіа, що мають онтологічні гарантії, і трансформують нашу рефлексію й нашу тілесність. Авторка робить спробу позначити зміни культурного статусу медіа, які активно обговорюються сьогодні в медіа-теоріях.

Keywords: *media, new media, cultural order, the cultural status of the media, corporeality.*

Ключові слова: *медіа, нові медіа, культурний порядок, культурний статус медіа, тілесність.*

Ключевые слова: *медиа, новые медиа, культурный порядок, культурный статус медиа, телесность.*

Радикальні гіпотези Ж.Бодрійяра сьогодні більше ні в кого не викликають ідіосинкразії. “Вірусна, ендемічна, хронічна, панічна присутність медіа” [1, с. 16] стає базовою пресуппозицією більшості медіатеоретичних дискурсів. Коли ж і як мовчазні, позбавлені власного інтересу й волі технічні посередники стають зримими, набувають присутності ледве не з кожною спробою осмислити сучасне суспільне становище?

Примноження й прискорення комунікацій у другій половині ХХ ст., ущільнення медіального поля у результаті інтерференції та конкуренції різних систем посередників (аналогових і електронних), дало змогу Маклюену розвинути свою сакральну тезу про “медіума як послання”,

і тим самим на кілька десятиліть визначити порядок денний у дослідженнях соціальних комунікацій.

Всюдисущі медіа: від механічних розширень до ендотехнічного протезування

Медіа, за Маклюеном, досі ще є засобами, їхнє призначення є інструментальним. Як розширення органів чуття, комунікаційні технології надано нам на підмогу як помічників, що полегшують сприйняття, пізнання, спілкування, виробництво, контроль тощо. Але думка про те, що значення має лише те, як використовуються медіа, який смисл і з якою метою вони транслюють, – це “зашкарубла позиція технологічного ідіота”. Бо “зміст засобу комунікації є подібним до соковитого шматка м’яса, який приносить із собою злодій, щоб приспати пильність сторожового пса нашого розуму” [10, с. 22]. Про що це він? Медіум, у якому втілено певне висловлювання (“зміст”) – чи є цей медіум усним мовленням, текстом, живописом, фотографією, фільмом, танцем, екраном монітора – одночасно й паралельно з останнім створює своє власне висловлювання. Водночас актори, що створюють або сприймають повідомлення, нечасто усвідомлюють це висловлювання медіума й ніколи не можуть свідомо його контролювати. Це тихе висловлювання, майже шепіт медіа має, однак, величезну силу – здатність конфігурувати свідомість і досвід кожного з нас, “впливати на весь психічний і соціальний комплекс” [10, с. 5].

Новий засіб комунікації створює нову якість повідомлення і тим самим нову реальність. Під “новою реальністю” слід розуміти інший режим сигніфікації й логіку її продукування, “зміну форми досвіду, світогляду й самовираження” [9, с. 4]. Німецький теоретик медіа Д.Кампер зазначає: щойно медіум стає частиною соціокультурної практики, у той самий момент людина перестає бути самодостатньою й незалежною, вона вже не господар своїх власних звичок, способів виробництва і реалізації бажань. “Запущений механізм комунікації набуває автономності,

а правила користування ним – залізної логіки примусу” [4, с. 92].

У комунікативних засобах Маклюен убачає передусім технічні протези органів, які розширили їхню природну фізіологічну функцію. Будь-яке медіа – алфавіт, книжка або радіо, як зовнішня проекція людського чуття (зору, слуху, дотику тощо) – здійснює парадоксальну операцію: саморозширення й водночас самоампутацію. Такі грандіозні розширення чуттів утворюють самостійні замкнені системи, неспроможні до взаємодії одним з одним, але все одно здатні накинати нам параметри конструювання реальності: схеми її сприймання, патерни осмислення й зміни. Тут інструменталізм канадського теоретика щодо посередників є цілком суголосним до марксистського бачення техніки. Медіапротези лише доповнюють, удосконалюють чуттєвий потенціал, здатності живого людського тіла, вони вторинні й додаткові стосовно нього. Технологічні розширення людини – ці важкі комплекси предметів, тіл і технік цілком зримі, матеріальні й пов’язані в робочі системи на механістичних засадах. Вони є “проміжними ланками, розширенням, медіумами-посередниками природи, в ідеалі призначеними для того, щоб стати органічним тілом людини. У цьому “раціональному” баченні саме тіло – лише посередник” [1, с. 29]. Але це фрагментоване, протезоване тіло залишається точкою збирання своїх розширень, утримуючи й центруючи їх зрослою інтенсивністю. Воно інкорпорує механічні протези індустріальної епохи (друкарська машинка, телеграф, фотоапарат), підганяє під себе, примушує техніку підкорюватися природним, органічним законам.

Усе змінює поява електронних медіа. Маклюен проголошує настання ери розумної взаємодії всіх людських розширень, які потребують інтеграції так само, як і наші особисті почуття, що конституують єдине поле досвіду. Попередні технології були частковими й фрагментарними, тоді як електрична – тотальна й інклюзивна. З виникненням електронних комунікацій людина здійснила само-

вбивчу самоампутацію – винесла за межі себе живу модель своєї нервової системи. Звідки така метафора? Очевидно, справа тут в інтегрованості й швидкості нової електронної моделі наших розширень. “Поки наші технології, такі як колесо, алфавіт або гроші були “повільними”, той факт, що вони являли собою окремі замкнуті системи, був прийнятним як соціально, так і психологічно. Інакше є тепер, коли зображення, звук і рух поширюються миттєво по всьому світу” [9, с. 10]. Цікаво, що, констатуючи радикальну зміну посередників – перехід від механічної до електричної ери, Маклюен не відмовляється від класичної моделі суб’єктивності. Незважаючи на майже тотальну ексклюзивність всіх своїх перцептивних і розумових здібностей, суб’єкт залишається вільним і транспарентним.

Бодріяр не поділяє маклюєнівського оптимізму. Він говорить про граничну точку, кінець, фінал можливого протезування, який кладе край людській суб’єктивності й тілесності. “Усе, що є в людській істоті – її біологічна, м’язова, мозкова субстанція, – оточує її у формі механічних або інформаційних протезів” [1, с. 46–47]. Якщо механічні розширення індустріальної епохи залишалися зовнішніми, езотехнічними стосовно людської сутності, то посередники електронної епохи перетворилися на внутрішні протези. “Ми живемо в епоху софт-технологій, у вік генетичного й ментального software”, – говорить Бодріяр. Сучасні езотехнічні електронні й цифрові протези заводять у точку неповернення, тотально колонізують суб’єктивність і тілесність, змушуючи визнати себе первинною моделлю, й тоді тіло розчиняється у своєму власному розширенні, “тоді настає кінець тіла, його історії, його перипетій” [1, с. 67].

Експортована в медіа цілковито вся людська чуттєвість утворює відтепер мегасистему, що складається з усіх посередників, апаратів, машин і абстрагує й віддаляє від нас реальність життєвого світу. Міра опосередкованості реальності засобами комунікації зростає, й “медійність людського ставлення до світу разом із супровідним для неї само-

вираженням медіа відіграє дедалі більшу роль” [2, с. 156]. Комунікаційні технології вже не є технічними посередниками, які транслюють щось відсутнє в них самих, таке, що тільки через них передається, проходить, але самі постають всепоглинаючим і всеосяжним середовищем – реальністю досвіду й свідомості [6].

Зрозуміло, медіа не розчиняють світ нашого безпосереднього тілесного досвіду, світ “протяглих субстанцій”, що мають високу щільність, обсяг і часом дають нам “здачі”. Але де той досвід, який ми могли б засвоїти без посередництва систем масової комунікації? Наш особистий досвід видається знеціненим, навіть “помилковим”, таким, що часто не відповідає нормам медіареальності. “Можна будь-скільки говорити про те, що все-таки “перша реальність” існує, але треба усвідомлювати, що вона існує на умовах “другої реальності”, які роблять її доповненням першої. Про ту реальність, у якій набувається наш досвід, ми знаємо дедалі менше” [12].

Ефекти сучасних медій – це ефекти зростання реального, примноження його образів, що дедалі посилюють блокаду реальності. Такий стан справ після Бодрійяра обговорюється як симуляція. Ідея симулякру проста: все, що ми намагаємося зрозуміти як вияв реальності, є тільки її образ, реальне приховує від нас Реальність. ЗМІ та нові медіа заперечують або нейтралізують реальність, заміщуючи її підробкою, зразками, що знаходяться з нею в “комбінаторній спорідненості” (Ж.Бодрійяр).

“Якщо всі об’єкти сигніфікації в соціальному світі будуть розділені на ті, що є реальними, і ті, які є лише репрезентаціями, то в рамках цих двох категорій уся історія може розглядатися в поняттях зростання частки об’єктів, які є лише репрезентаціями” [8, с. 45]. На думку С.Леша, визначальною засадою нової логіки реальності вже не є репрезентація, її місце посіла симуляція. Більше того, постмодерне реальне, що вірусно збільшує щільність своїх аудіовізуальних подібностей, є більш реальним, ніж сама реальність. Воно гіперреальне.

Жодний “діагноз нашого часу” не обходиться без розмірковувань про роль нових комунікативних технологій у продукуванні й підтримці соціального. У стані “пост”: – модерну, – соціальності, – Гутенберга медіа набувають унікального статусу, змінюючи нашу реальність і тим самим утверджуючи свою. Важко не погодитися з Б.Гройсом, який стверджує, що питання про медійний носій є новою формулою давнього онтологічного питання про субстанцію, сутність або суб’єкт, які, ймовірно, приховуються за картиною світу. “Теорія медіа – це продовження онтології в умовах нового погляду на світ” [3].

Продуктивність електронних медіа

Обговорювати медіа важко. Важко вловити сутність того, що прагне бути непомітним, що розчиняється в значеннях донесених ним висловлювань, що є прозорим для нашої “машини зору” й способів осягнення сенсу. Природа медіа парадоксальна. По-перше, посередник не самостійний, він виявляє себе лише в ситуації передання. Поза його процесуальністю про медіа говорити неможливо. По-друге, вони (медіа) репрезентують іншу онтологію, вони не є тим, посередником чого виступають, але водночас вони представляють, заміщують і дають йому буття. Посередник завжди існує й не існує, його реальність у тому, щоб бути не реальним, а видимістю реальності. “Чим є медіа, сказати неможливо, у медіативного немає онтології, воно ухиляється від хронологічної визначеності... Вони не існують, вони перебувають у становленні” (Д.Мерш).

Уникнути спокуси розглядати медіа з двох полярних перспектив – медійного фундаменталізму й медійної маргінальності – також нелегко. У першому випадку медіа стають “першоджерелом у виробництві світу... і тим самим займають порожнє місце, яке залишилося після розпаду новочасного поняття суб’єкта” [2, с. 67]. Медіаапріоризм наполягає на тому, що будь-яка реальність опосередковується медіа, нічого не дано нам безпосередньо. Щоразу суб’єкт має справу не з бажаною реальністю, а з посеред-

никами. Медіа інсталювано в нашу здатність розуміти світ у його даності, й бачимо ми не медіа, але медіями (В.Савчук). В іншій перспективі – медіа ідентифікуються винятково з матеріальними умовами реалізації семіотичного процесу. Очевидно, що така домінанта в аналізі медіа більше не є єдиною евристичною.

Ймовірно, варто розробляти концепт медіа, сконцентрувавшись на питанні про те, як можна розуміти передавання за допомогою медіа одночасно як “трансформацію або субверсію переданого”. “Медіа тоді “історична грамати́ка” нашого способу поводження з тим, що дистанційоване від нас” [2, с. 105]. Медіальне є продуктивним за своєю природою, воно не тільки дає виявитися тому, що для нього чуже, а й добудовує/доповнює сенс виявленого. Але природа й специфіка такої фігурації не є зрозумілою.

Як ми можемо наблизитися до розуміння цієї медіальної продуктивності? В епоху цифрової революції стає очевидним, що медіаносії є не просто трансляторами соціальних сенсів – вони беруть участь у їх виробництві. Медіа ніколи не були вторинними, вони завжди передорганізовували наші “форми чуттєвості”: простір і час, що й устанавлювало первинні матриці сприйняття реальності й приписування їй значень. Кожне медіа – радіо, книга, медіаплеєр – форматує базові перцептивні ґрати відповідно до своєї природи (М.Степанов). У такий спосіб медіа не доповнюють трансльовані ними “чисті” сенси, а швидше задають фонові кліше їх конституювання. Дотримуючись “осьових” для століття симуляції ідей Маклюєна, можна піти далі. Передорганізовуючи просторово-часову смислову перспективу, медіа виробляють і суб’єктивність, відповідну цьому локусу.

Подібно до людського тіла книга є формою збереження й передавання інформації, і подібно до людського тіла вона зберігає знаки в стійкому матеріальному субстраті. Друкування й ДНК у цьому розумінні мають більше спільного одне з одним, ніж із магнітними кодами, які можна легко стерти й перезаписати завдяки звичайній зміні

полярності. Люди та книги є й фізичними тілами, й простором репрезентації одночасно. “Маючи тіло, книжки й люди мають що втратити, коли дивитися на них тільки як на інформаційні схеми, зокрема стійку матеріальність, що традиційно позначала собою письмо, не менше ніж позначений нею наш досвід життя як тілесних творінь” [13, с. 69]. “Книжка – як ложка, молоток, колесо або ножиці”, – пише У.Еко. “Після того, як їх було винайдено, нічого кращого вже не вигадаєш” [5, с. 12]. Все так. Але з виникненням нових форм фіксації й передавання письма руйнується сакральний статус книги, що супроводжував її з моменту виникнення цивілізації. Те, що було центром європейської культури протягом більш як двадцяти століть – авторитетний текст, що несе одкровення, встановлює норму, надійно зберігає знання, – відходить на другий план. Із виникненням технологій електронної репрезентації текстів і читання з екрана змінюються процеси їх виробництва й поширення. “Під сумнівом опиняються всі категорії, що лежать в основі ідентифікації творів і принципу літературної власності, ...практики опису, зберігання та читання текстів” [14, с. 39]. Але не тільки вони. Цифровий формат презентації змінює спосіб продукування сенсу. Будь-який текст, залишаючись незмінним у своїй суті, набуває несподіваних значень і статусу, коли змінюються умови його об’єктивації.

Що відбувається з текстом, коли він втілюється не на стійкому матеріальному носії, а переміщується на екран? Що медіальність мінливого й нестабільного комп’ютерного образу додає в процеси осмислення вислову?

“Порядок дискурсів” у письмовій культурі, як стверджує Р.Шартъє, засновується на співвідношенні між типами медіальних носіїв (лист, книга, газета, журнал, афіша, анкета тощо), певними категоріями текстів і формами читання. Ця “своєрідна найдавніша осадова порода історії” [14, с. 74] зазнала в історії трьох ґрунтовних перетворень. Перше відбулося на світанку християнської ери, коли кодекс, тобто книга з аркушів і сторінок, з’єднаних під

однією палітуркою або обкладинкою, витісняє сувій – звичний для грецьких і римських читачів носій, що мав зовсім іншу структуру. Друга межа пролягає в XIV–XV ст., до винаходу Гутенберга, й пов’язана з появою “унітарної книги”. У такій книзі під однією палітуркою містяться твори одного автора або навіть один-єдиний твір. Третім переворотом є винахід усередині XV ст. друкарського верстата й набірнього шрифту. З цього часу книгодрукування – щоправда, аж ніяк не знищивши рукописного способу публікації, – стає головним технічним засобом відтворення письмових текстів і виготовлення книг.

Саме цей порядок дискурсів опиняється під сумнівом із появою електронного тексту. Зв’язок між типом носія, категорією тексту й практиками читання (фреймами розуміння, моделями приписування сенсу тощо) втрачено. Різні типи текстів, які в світі друкованої культури розподілялися між різними медіа, постають перед читачем на одному носії – комп’ютерному дисплеї. Тим самим створюється текстовий континуум, де відмінності жанрів уже не пов’язуються з їх матеріальною фіксацією на тому чи іншому носії й у тій чи іншій формі.

Нова форма тексту більше не потребує друкування (в поліграфічному розумінні слова), для неї є невідомою “унітарна книга” й чужою матеріальність кодексу. “На місце матеріальної книги приходять нематеріальні тексти, які не мають власного осередку розміщення; на місце лінійної послідовності, визначеної друкованим об’єктом, – щось прямо протилежне: вільне поєднання фрагментів, якими можна будь-як маніпулювати; на місце безпосереднього сприйняття твору як цілого, наочно представленого його об’єктом-носієм, – тривала навігація по текстових архіпелагах із розпливчастими в тумані берегами” [14, с. 78].

Перше, що варто зазначити, розмірковуючи про додаткові ефекти сенсу тексту, репрезентованого електронним носієм, – це його сумнівна матеріальність. Адже екран – це не сторінка, а поверхня, на якій відображено різноманітні, неповторні й легко змінні текстові одиниці. Віртуаль-

ний текст існує не тільки в двох вимірах, він має глибину, з якої на поверхню монітора виводяться тексти й зображення, що містяться в мінливому та флюїдному середовищі посередника. Екран – це тривимірний простір, екологія якого не сприймає стабільно закріплені, лінійні послідовності знаків. Відповідно до природи своєї медіальності цифрові посередники все перетворюють на образ. “Комп’ютер відновлює й підсилює смисл слова як образу” [13, с. 295].

Якщо текст стає постійно оновлюваним образом, а не тривким написом, можуть статися такі трансформації, коли буде вже немислимо вважати, що первинну основу для системних обмінів становили не інформаційні шаблони, а матерія чи енергія. К.Хейлз вважає, що нові технології репрезентації текстів реалізують нові моделі сигніфікації. Вони докорінно порушують взаємини означуваного й означника. Така флюїдність текстів, з якою користувач стикається в роботі з їхніми тілами під час їх взаємодії із системою, означає, що означники скоріше блимають, ніж плавають. Аби пояснити, що мається на увазі під блимаючими означниками, К.Хейлз звертається до Лаканового поняття плаваючих (floating) означників. Уявляючи мову як передусім друковану форму, а не електронний носій, Лакан цілком природно зосередився на присутності й відсутності як діалектиці інтересу. Формулюючи поняття плаваючих означників, він використав думку Ф. де Сосюра про те, що означники детермінуються рядами відмінностей і рядами різниць у відношеннях між собою, а не їхнім взаємовідношенням до означуваного. Цю картину він ще більш ускладнив, стверджуючи, що означуване не існує саме по собі, за винятком випадків, коли воно продукується означниками. Він уявляє означуване як неосязний для розуміння потік, що протікає під мережею означників – мережею, що сама ж і створюється завдяки безперервному ковзанню та переміщенню. Отже, на його думку, стрижнем процесу утворення значення є двічі підсилена відсутність: відсутність означуваних як речей у собі та відсутність сталих відповідностей між означника-

ми. “Інформаційні технології створюють те, що я називаю *блимаючі означники*, які характеризуються тенденцією до несподіваних метаморфоз, згасання та розсіювання. Блимаючі означники сигналізують про важливий стрибок у пласкій тектоніці мови” [13, с. 305].

Коли говорять про нові сенсові реєстри електронного тексту, зазначають його *нелінійність, відкритість, рухливість/нестабільність, фрагментарність, інтерактивність*. Для тексту-образу від самого початку є властивою перцептивна повнота, не властива його друкованим зразкам. Новий медіум повернув читачеві додатковий репертуар засобів вираження – графіку, шрифти, розміщення тексту, колір, водночас “несподівано відкрилися вади письма – його сліпота й глухота” [11, с. 112]. Друк – це акт самозречення перцепції, і електронний текст робить нас обізнаними про те самозречення в кожному моменті й усіма способами, які друк так намагається приховати. На думку Р.Ленема, під час перенесення тексту на цифровий носій у його інтерпретації виникає додаткова модальність. Тепер ми вже не можемо дивитися крізь текст, схоплюючи лише приховані за набором літер сенси, – виражальна інтерактивна поверхня змушує нас дивитися на себе. “Друк хоче, щоб пильний погляд ішов крізь і був увесь цей час несамосвідомим. Ми не мусимо помічати форми й розмір літер. Ми можемо підсвідомо реєструвати ієрогліфічні чи друкарські умовності, але ми не повинні бачити їх. Ніяких малюнків, ніякого кольору, чіткий порядок зліва направо та згори донизу, ніяких змін шрифту, ніякої взаємодії з текстом, ніякого перегляду. Перетворення на цифрову форму, сьогодні звичне для літер і форм, створює змішаний текст із зображень і слів, у яких “статичний і нерухомий” і динамічно мобільний стилі пізнання взаємодіють у новій бістабільній експресивності” [7, с. 159]. Таке коливання між спогляданням на виразну поверхню і спогляданням крізь неї видається автору найпотужнішою естетичною властивістю електронного тексту. “Як читачам, нам доведеться вчитися чергуванню між цими двома видами синтаксису – усним і візуальним” [7, с. 173].

Найрадикальніша відмінність між двома форматами репрезентації тексту – друкованою та електронною – полягає в тому, що, як зазначає Пітерс, *візуальні форми не є дискурсивними*. Вони подають свої складники не послідовно, а одночасно, отже, відносини, які визначають візуальну структуру, охоплюються в одному акті бачення.

Друк – рішення строгої абстракції та мінімізації. Усі нелінійні сигнали відфільтровуються. Під час читання рукописних або друкованих об'єктів значення кожного фрагмента будується, засновуючись на фізичній послідовності текстових елементів. Електронне ж читання засновується на логічних структурах, які встановлюють ієрархію полів, тем, рубрик, ключових слів. Відповідно, за першого способу читання сенс тексту витворюється у співвіднесенні з іншими текстами, вміщеними разом із ним, до або після нього, даючи тим самим змогу розшифрувати естетичний або інтелектуальний задум кожної публікації. Другий же спосіб ґрунтується на енциклопедичній системі знання або інформації, у рамках якої читач має справу з різними фрагментами, що не мають іншого контексту, крім їх належності до однієї тематики.

Електронний текст – це текст мобільний, мінливий, відкритий. Читач може не тільки висловити своє ставлення до нього на полях: він може втрутитися в його зміст, переміщуючи, скорочуючи, розширюючи, наново компонуєчи текстові одиниці, що перебувають у його розпорядженні. Друкований об'єкт однобічно накидає свою форму, структуру, розташування, аж ніяк не припускаючи будь-якої співучасті. На відміну від рукопису або друкованої книги, де читачеві дозволено в найкращому випадку вкласти свої рукописні позначки в пробіли, залишені переписувачем або складачем, цифровий текст припускає втручання читача.

Межа між писанням і читанням, автором тексту й читачем книги, чітко позначена в друкованому тексті, тут зникає, а їй на зміну приходять інша реальність: читачеві дано право стати одним із рівноправних творців колектив-

ного рукопису або, принаймні, скласти новий текст на основі довільно вирізаних і склеєних фрагментів.

Читач комп'ютерної епохи може за власною волею створювати оригінальні зібрання текстів, існування, структура й навіть оформлення яких залежать винятково від нього самого. Більше того, він завжди може втрутитися в саму тканину цих текстів, змінити їх, переписати наново, зробити своїми власними. Створюючи й модифікуючи текст, читач-автор може на власний розсуд розширити його смислові прочитання, визначаючи розмір і тип шрифту, його колір, змінюючи масштаб. “Змінити масштаб – означає цілковито перетворити дійсність, нічого однак при цьому не змінюючи. Зробити мистецтво зі змін масштабу – означає зробити нас свідомими перцепції відстані й умовностей, які її оточують, як умовностей процесу мислення, так і умовностей суспільних, що збираються навколо цієї перцепції” [7, с. 33]. Ця інтерактивність є цілковитою протилежністю канонічній пасивності.

Цілком імовірно, що це відкриває перед писемністю нові можливості – ті, про які не раз мріяв Мішель Фуко, уявляючи порядок дискурсів, де зникла б індивідуальна апропріація текстів і де кожен міг би залишити свій анонімний слід у пластах дискурсу, позбавленого автора.

Електронна репрезентація тексту радикально змінює поняття *контексту*, а відтак і сам процес конституювання сенсу. Фізичне сусідство різних текстів, переписаних або надрукованих в одній книзі або в одному періодичному виданні, поступається місцем рухомому включенню цих текстів у логічні конструкції, що організують бази даних і оцифровані книжкові колекції. Під впливом цього ускладнюється саме сприйняття твору як цілого. Читання з екрана – це, як правило, читання уривчасте, метою якого стає пошук за ключовими словами або тематичними рубриками необхідного фрагменту: статті в електронній періодиці, уривку з книги, будь-якої інформації на сайті; для цього не обов'язково знати весь текст, із якого цей фрагмент узято. У певному розумінні всі текстові одиниці в цифровому світі слугують наче базами даних, що скла-

даються з окремих елементів і жодним чином не передбачають загального сприйняття того твору або корпусу текстів, з якого їх запозичено. А сам віртуальний простір електронної репрезентації текстів сприймається населеним безліччю текстів, які втратили чіткі обриси.

Р.Шартъє впевнений, що електронні носії розширюють *також модальності виробництва, побудови і обґрунтування наукових дискурсів*. З погляду автора, електронний текст дає змогу доводити свою думку, не обов'язково застосовуючи лінійну, дедуктивну логіку. Він припускає відкрити, роздібнену, реляціоністську систему міркування, можливість якої зумовлюється використанням гіперпосилань. З погляду читача, згода або незгода з цим аргументом може відтепер обґрунтовуватися вивченням текстів (а також фіксованих або рухомих зображень, голосових записів або музичних композицій), що є об'єктом аналізу. Якщо справа є саме такою, то читач вже не зобов'язаний вірити автору на слово, він, своєю чергою, може наново пройти весь шлях дослідження або якусь його частину. “Перед нами найважливіше епістемологічне зрушення, що зумовлює глибокі зміни в прийомах доведення й у модальностях побудови й оцінки наукового дискурсу” [14, с. 101].

На тлі бурхливого розвитку цифрових технологій книга бачиться статичною, жорстколінійною, повільною. Друк запрошує нас дивитися на всесвіт крізь навмисно прозору й усталену чорно-білу поверхню словесних символів. Нові медіа задають зовсім інші формати сприйняття текстуальності – динамічні, інтерактивні й водночас швидкі. Царина перцепції “читача” стає значно багатшою й складнішою в електронному показі. Саме ці зрушення зумовлюють розширення предмета теоретизувань у медіастудіях. Процеси, за допомогою яких читач свідомо чи несвідомо наділяє текст якимось сенсом, залежать не тільки від семантики цього тексту, а й від матеріальних форм, у яких він публікується, поширюється та сприймається. В епоху цифрових медіа продуктивність посередників стає очевидною,

а теза Мак-Кензі “форми впливають на сенс” – беззаперечною.

Література

1. *Бодрійяр Ж.* Симулякри і симуляція / Бодрійяр Ж. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
2. *Вульф К.* Антропология : История, культура, философия / Вульф К.; пер. с нем. Г.Хайдаровой. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008. – 280 с.
3. *Гройс Б.* Медиумстановитися посланиєм / Б.Гройс // Неприкосновенный запас. – 2003. – № 6 (32). <http://magazines.russ.ru/nz/2003/6/gr13-pr.html>
4. *Кампер Д.* Тело. Насилие. Боль : сб. ст. / Кампер Д. ; пер. с нем., сост., общ. ред. В. Савчука. – М. : Изд-во Русской христианской гуманитарной академии, 2010. – 174 с.
5. *Карьер Ж.-К.* Не надейтесь забыть от книг / Ж.-К. Карьер, У.Эко. – С-Пб. : Симпозиум, 2010. – 336 с.
6. *Костенко Н.В.* Настичь реальное, когда медиа повсюду : онтологический интерес в культурных исследованиях и теории медиа / Н.В.Костенко // Социология : теория, методы, маркетинг. – 2010. – №1. – С. 3–15.
7. *Ленем Р.* Електронне слово: демократія, технологія та мистецтво / Ленем Р. – К. : Ніка-Центр, 2005. – 376 с.
8. *Леш С.* Соціологія постмодернізму / Леш С. – Львів : Кальварія, 2003. – 344 с.
9. *Маклюэн Г.М.* Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры / Маклюэн Г.М. – К. : Ніка-Центр, 2004. – 432 с.
10. *Маклюэн Г.М.* Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Маклюэн Г.М.; пер. с англ. В.Николаева. – М. : Гиперборея, Кучково поле, 2007. – 464 с.
11. *Пітерс Д.* Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / Пітерс Д. ; пер. з англ. А.Іщенко. – К. : Вид. дім “КМ Академія”, 2004. – 302 с.
12. *Подорога В.* Событие и масс-медиа [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.podoroga.com/sobimass.html>
13. *Хейлз Кетрін Н.* Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / Хейлз Кетрін Н. ; пер. з англ. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 430 с. – (Серія “Зміна парадигми”; вип. 3).
14. *Шартье Р.* Письменная культура и общество / Шартье Р. ; пер. с фр. и послесл. И.К. Стаф. – М. : Новое изд-во, 2006. – 272 с.